

EBH-bladet

Nyhetsblad för oss som jobbar med EBH

Nr 1 • 2015

Välkommen till EBH-bladet!

Målsättningen med bladet är att sprida nyheter, information och tankar kring förorenade områden mellan oss som jobbar med EBH på länsstyrelserna, Naturvårdsverket, SGI och SGU. För att bladet ska fortsätta vara läsvärt är det viktigt att vi alla bidrar med artiklar och notiser. Kontakta gärna oss i redaktionen om du har något som du vill dela med dig av eller om du har ett uppslag på en intressant artikel!

Regeringen satsar på ökad ambitionsnivå och saneringstakt

Åsa Romson, klimat- och miljöminister och vice statsminister.

En vardag fri från gifter, särskilt för barnen, är en av regeringens huvudprioriteringar i miljöpolitiken. Ju mer vi vet om vad farliga kemikalier har för effekter på människor och miljö, desto mer angeläget är det att hindra spridningen.

Lika viktigt som att förhindra att nya miljöskandaler inträffar är att städa upp forna tiders föroreningar. Det ger kanske inte de största rubrikerna i våra riksmedier, men som Nätverket Renare Marks nyhetsservice visar, det är en ofta uppmärksammas lokal fråga runtom i landet.

Regeringen föreslog år 1999 en stor satsning för att förorenade områden skulle åtgärdas. Många områden har sedan dess kartlagts och klassats. Ett digert jobb har gjorts för att identifiera de ansvariga, enligt principen att förorenaren ska betala. En hel del av de förorenade platserna har också sanerats.

Men inte tillräckligt många. Det har i flera år påtalats att pengarna och saneringstakten inte räcker för att nå målen för sanering.

Regeringen föreslog därför i höstas att anslaget till sanering av förorenade områden skulle höjas till 603 miljoner kronor. Tyvärr beslutade Allianspartierna med stöd av Sverigedemokraterna i riksdagen att den summan skulle sänkas med 183 miljoner kronor för att ha råd med fortsatta skattesänkningar.

I regeringens vårproposition 2015 har vi höjt anslaget med 50 miljoner kronor per år. Regeringen tittar också på om nya etappmål kan driva på arbetet.

Det är värt att påpeka att sanering av förorenade områden ger många positiva effekter. Utöver en bättre miljö ger det arbetstillfällen, gynnar det lokala näringslivet, kan stärka kulturmiljöer och möjliggöra en framtida god markanvändning.

Utöver miljökvalitetsmålet Giftfri miljö bidrar saneringen också till Grundvatten av god kvalitet, Levande sjöar och vattendrag, God bebyggd miljö, Hav i balans samt Levande kust och skärgård.

Regeringen kommer att fortsätta satsa på en ökad ambitionsnivå och en ökad saneringstakt jämfört med tidigare. Det är ett av våra sätt att ta ansvar för våra barns framtid.

Åsa Romson

Nytt från NV

Ekonomi

Naturvårdsverket har i maj i år skrivit till länsledningarna för att ge en översiktlig inriktning för fördelning av bidrag för 2016. För saneringsanslaget planerar vi att komma ut med instruktioner för ansökan om bidrag till utredningar, tillsyn och tillsynsprojekt före sommaren.

Ny EBH-handläggare på Naturvårdsverket

Sedan april i år arbetar Magdalena Gleisner som handläggare med efterbehandling av förorenade områden. Magdalena är nyanställd på verket. Hon har senast varit miljökoordinator vid SPIM-FAB, som sanerat de gamla bensinstationerna runt om i landet. Dessförinnan har hon

varit miljökonsult inom förorenade områden, och har tidigare disputerat i biogeokemi med inriktning på gruvavfallsproblematik.

Klimatinvesteringsstöd

Regeringen har föreslagit ett klimatinvesteringsstöd, regeringens viktigaste klimatsatsning. Naturvårdsverket kommer att fördela bidragen och hanteringen kommer att ske på samma sektion som arbetar med förorenade områden.

Regeringsuppdrag om nya finansieringsformer för efterbehandling av förorenade områden

I en underlagsrapport till Naturvårdsverkets redovisning om förslag till etappmål för EBH-arbetet beräknas att i nuvarande takt kommer saneringar av nu kända objekt vara klara först år 2079. I samma rapport föreslås därför att nya finansieringsformer bör utredas för att möjliggöra en ökad ambitionsnivå. I underlagsrapporten pekades också på att omfattande ansvarsutredningar gjorde arbetet ineffektivt.

I de fall det inte finns någon ansvarig för en sanering kan finansiering ske med bidragsmedel. Med hänvisning till hög miljömässig angelägenhetsgrad har Naturvårdsverket dock beviljat finansiering av vissa saneringsåtgärder där det finns en ansvarig men där denne saknar betalningsförmåga. Oftast handlar detta om fastställda konkurser. Under senare år har en allt större del av Naturvårdsverkets anslag kommit att användas till just sådana objekt.

Regeringen har nu gett Naturvårdsverket i uppdrag att utreda nya finansieringsformer för efterbehandling av förorenade områden i de fall det finns en ansvarig som saknar betalningsförmåga.

Uppdraget syftar till att hitta styrmedel som möjliggör en ökad takt i efterbehandlingsarbetet samtidigt som de offentliga medlen belastas i mindre utsträckning. I uppdraget ingår, enligt Naturvårdsverkets tolkning, både att utreda möjliga styrmedel som gäller pågående som framtida verksamheter. Styrmedlen ska komplettera och inte ersätta befintlig lagstiftning vad gäller ekonomisk säkerhet för efterbehandling för vissa verksamheter. De styrmedel som föreslås ska, i enlighet med regeringens formulering, vara kostnadseffektiva. Vidare ska förslagen så långt som möjligt överensstämma med principen om att förorenaren betalar.

Bland de verksamheter som analyseras ingår alla verksamheter: från icke anmälningspliktiga till tillståndspliktiga verksamheter.

Uppdraget genomförs under 2015 och ska redovisas senast den 31 januari 2016. Om man vill vara med och ge input till regeringsuppdraget kan man skicka ett mejl till Elisa.Abascal-Reyes@naturvardsverket.se (så får man en inbjudan till ett arbetsrum på hemsidan).

Regeringsuppdrag om landfill mining

Naturvårdsverket fick i regleringsbrevet för 2015 i uppdrag av regeringen att i samverkan med Skatteverket, om lämpligt, föreslå ändringar inklusive författningsändringar eller andra förslag som gynnar sanering av nedlagda avfallsanläggningar samt utvinning av material och mineraler ur dessa (s.k. Landfill Mining). Hänsyn ska tas till ekonomiska möjligheter och den miljömässiga lämpligheten av sådan sanering och utvinning.

Uppdraget pågår nu och samråd har bl a hållits med verksamhetsutövare i avfallsbranschen för att inhämta synpunkter om vad de ser som drivkrafter eller hinder i samband med utvinning ur nedlagda avfallsanläggningar. Uppdraget ska redovisas i november i år.

Regeringsuppdrag om PFAS.

Naturvårdsverket ska tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten, Kemikalieinspektionen, Livsmedelsverket och Sveriges geologiska undersökning

samt efter hörande av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och andra berörda myndigheter genomföra en screening av förekomsten av miljögifter, bl. a. högfluorerade ämnen och bekämpningsmedelsrester i yt- och grundvatten.

En analys av resultatet av screeningen samt vid behov förslag till vidare åtgärder ska redovisas till

Regeringskansliet (Miljö- och energidepartementet) senast den 1 mars 2016.

Inom detta uppdrag har Naturvårdsverket valt att för att kunna föreslå åtgärder också titta närmare på källor till PFAS, bland annat få en sammanställning av kunskap kring förorenade områden.

Nytt från SGI

SGI:s regeringsuppdrag kring PFAS

Förekomsten av högfluorerade ämnen (PFAS) har identifierats som ett miljö- och hälsoproblem som har lyfts fram i allt högre grad de senaste åren. Bland annat har dricksvattentäkter i Ronneby, Tullinge och Uppsala konstaterats vara förorenade med PFAS. Brandövningsplatser där släckskum har hanterats har identifierats som en betydande källa för spridning av PFAS i miljön. Idag saknas verktyg för att bedöma vilka risker ett område förorenat med PFAS utgör för människor och miljö. Detta har lett till att SGI har fått ett regeringsuppdrag att ta fram preliminära riktvärden för högfluorerade ämnen i mark och grundvatten som ett underlag för utarbetande av generella riktvärden.

Uppdraget ska leda till att tillsynsmyndigheter (kommuner, länsstyrelser och Generalläkaren), konsulter och problemägare får ett stöd i sin bedömning av områden som är förorenade med PFAS. Resultatet från uppdraget ska även utgöra underlag för framtagande av generella och platsspecifika riktvärden för PFAS. Riktvärdena behövs bland annat för bedömning av miljö- och hälsorisker, prioriteringar och bedömning av åtgärdsbehovet av PFAS-förorenade områden.

Projektet omfattar följande moment:

- Upprättande av bruttolista med ”viktiga” PFAS-föreningar
- Datainventering och kvalitetsklassning av data
- Beslut om vilka föreningar som det är relevant att ta fram preliminära riktvärden för
- Beräkning av riktvärden för mark och grundvatten, känslighetsanalys och kvalitetssäkring av riktvärden
- Granskning och remiss samt redovisning för regeringskansliet

Arbetet kommer att skickas ut på remiss i början av september för att kunna redovisas till Regeringskansliet senast den 30 oktober i år.

För mer information, kontakta Michael Pettersson (e-post: michael.pettersson@swedgeo.se eller telefon 08 578 455 10).

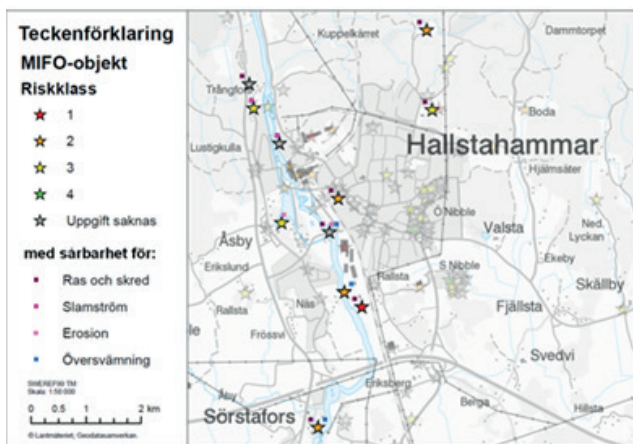
Bedömning av sårbarhet för naturolyckor vid förorenade områden

Historiskt sett har industrier och bebyggelse ofta lokaliserats intill sjöar och vattendrag. Att flera av de industriella aktiviteterna har orsakat förorening av mark och vatten är välkänt för oss i EBH-branschen. Även områden med sårbarhet för naturolyckor, såsom ras, skred, slamströmmar, erosion och/eller översvämningar, finns i stor utsträckning längs våra ytvattensystem. Denna typ av naturolyckor kan innebära att jordmassor transporteras från sitt ursprungsläge och därigenom kan påverka andra platser. Naturolyckor i anslutning till förorenade områden kan innebära en risk för ökad spridning av föroreningar, och i förlängningen en ökad risk för människors hälsa och miljön. Denna ”kombinerade risk” (naturolycka + förorenat område) har hittills inte uppmärksamats i någon större utsträckning.

SGI har genom ett samarbete mellan kompetensområdena markmiljö, geoteknik och GIS utarbetat en rapport som handlar om förorenade områden och naturolyckor. Rapporten redovisar hur man kan gå tillväga för att få en överblick över vilka förorenade områden med sårbarhet för naturolyckor som finns i ett större geografiskt område som till exempel en kommun eller ett län (metodik A). Rapporten beskriver även hur man i ett specifikt förorenat område (ett objekt) med hjälp av befintliga underlag bedömer sårbarheten för olika typer av naturolyckor samt sårbarheten för ökad nederbörd till följd av klimatförändring (metodik B). Även om de två metodikerna delvis bygger på samma underlag är de oberoende

av varandra – man tillämpar den metodik som passar bäst beroende på i vilken geografisk skala man studerar kombinationen förorenade områden och naturolyckor.

Metodik A - screening och identifiering av förorenade områden med sårbarhet för naturolyckor bygger på att man utifrån kartunderlag via GIS-teknik, gör en översiktlig kontroll av ett större geografiskt område för att identifiera de förorenade områden där det även kan finnas sårbarhet för naturolyckor, se exempel i figur nedan. Underlag som används är till exempel EBH-stödet, fastighetskartan, nationella höjddatabasen, översvämningskartering, jordartskartan, kartan med förutsättning för jordskred, översiktlig stabilitetskartering med flera.

Figur. Exempel på hur resultat av identifieringen enligt metodik A kan presenteras. En färgkodad ruta ovanför MIFO-objektet anger vilken typ av naturolycka objektet är sårbart för.

Metodik B - översiktlig bedömning av sårbarhet för naturolyckor går ut på att studera ett enskilt förorenat område och att sortera in resultat från befintliga underlag/utredningar i ett antal bedömningsmatriser för olika typer av naturolyckor. Till exempel används geotekniska stabilitetsutredningar/-karteringar, översvämningskarteringar och klimatscenarier. Sedan görs en samlad bedömning av sårbarheten för naturolyckor i det aktuella förorenade området. Dessutom görs en bedömning av om det finns behov av fördjupade utredningar. Den samlade bedömningen av sårbarhet för naturolyckor kan med hjälp av anvisningarna i rapporten användas som ett komplement till MIFO-riskklassningen.

Hur metodikerna tillämpas illustreras i rapporten med hjälp av två praktikfall. Rapporten beskriver som en bakgrund processen att utreda och efterbehandla förorenade områden och processen att utreda släntstabilitet samt naturolyckor.

Översiktlig bedömning av sårbarhet för naturolyckor	Försumbar	Liten	Måttlig	Stor	Underlag	Detaljnivå i underlag ger utredningsbehov
Jordrörelse						
Stranderosion						
Översvämningsvattendrag						
Översvämningskust						
Nederbördsförändring						
Utredningsbehov						

Tabell. Samlad bedömningsmatris i metodik B för att översiktligt bedöma sårbarheten för olika typer av naturolyckor samt nederbördsförändring.

Rapporten är tänkt att utgöra ett komplement till Naturvårdsverkets rapport 4918 "Metodik för inventering av förorenade områden" (MIFO-handboken).

Tanken är inte att rapportens metodik ska tillämpas på alla förorenade områden och inte heller att någon generell omklassning av MIFO-objekt ska utföras. Metodiken ska i första hand möjliggöra en överblick över vilka inventerade förorenade områden som finns inom områden som är sårbara för naturolyckor. Resultatet kan på detta sätt fungera som underlag för prioritering mellan olika objekt (Metodik A). För ett enskilt objekt kan resultatet (Metodik B) visa på hur MIFO-klassningen påverkas om man också tar hänsyn till sårbarheten för naturolyckor.

Rapporten riktar sig till miljötillsynsmyndigheter som behöver få en bild av vilka förorenade områden som också har sårbarhet för naturolyckor samt till handläggare av planärenden och bygglov på regional och lokal nivå som behöver ta hänsyn till förorenade områden.

Rapporten är under slutbearbetning och kommer efter en riktad remissomgång att ges ut efter sommaren 2015.

Paul Edebalk

Nytt om EBH-portalen

Motala – kommunportalens mesta besökare

Sedan i oktober förra året finns en lightversion av EBH-portalen tillgänglig på webbplatsen www.ebhportalen.se. Här samlas det bästa från den interna arbetsytan EBH-portalen och material speciellt riktat till landets kommuner. Motala kommun ligger i topp i användarstatistiken med Vansbro kommun tätt efter sig. EBH-bladet ringde upp Therese Hjälms på Miljö- och hälsoskyddsenheten i Motala kommun för att ta reda på varför.

– Ja, vi använder portalen en del. Vi är en liten arbetsgrupp på fyra personer och jag tror faktiskt att alla i gruppen haft användning för sidan. Några har sidan som startsida, vilket kanske är anledningen

till att vi toppar användarstatistiken. De delar vi använder mest är nog ”fysisk planering & EBH” och rättsfallsamlingen. Vi arbetar ganska nära stadsbyggnadsenheten och har stor nytta av det vägledande material som finns samlat om förorenad mark och planprocessen, berättar Therese.

Hur hittade ni till sidan och har ni tipsat andra delar av kommunen?

– Vår länsstyrelse gjorde reklam för sidan på en handläggartäff. Och, nej, vi har faktiskt inte tipsat andra delar av kommunen, men det borde vi nog göra. Stadsbyggnadsenheten hos oss hade säkert haft nytta av materialet.

Vilket material skulle ni vilja se på sidan i framtiden?

– Jag ser gärna lite sammanfattande i information om efterbehandlingsprocessen. Kanske att man länkar vidare till information på Naturvårdsverkets hemsida och till åtgärdsportalen, fortsätter Therese.

Jag avslutar med att fråga hur Motala ska göra för att hålla undan för Vansbro i toppen?

– Haha. Vi har nog ingen tydlig strategi där, vi får se hur det utvecklar sig.

Henning Persson

Inventering

Inventeringen 2014-2015 - två storstadslän

Två av de tre län som fortfarande jobbar hårt med att slutföra inventeringen fick svara på några frågor om läget med det egna arbetet och kommunernas inventering samt även ge lite reflektioner kring EBH-stödet.

Västra Götalands län

Länsstyrelsen i Västra Götaland arbetar mot målsättningen att inventeringen ska slutföras under 2015. Utifrån vår planering ser det ut som vi kommer att klara målet. Vi kommer också att förstärka inventeringsgruppen med ytterligare två inventerare innan hösten.

Under våren har vi förutom inventering av exempelvis branschen Grafisk industri och identifiering av Pälstdjursfarmer också arbetat med uppdateringar i EBH-stödet av olika tillsynsvägledningsprojekt som vi haft.

I år arbetar vi med ett tillsynsvägledningsprojekt om Verkstadsindustrier med halogenerade lösningsmedel och Ytbehandlare med elektrolytisk/kemiska processer (galvaniska ytbehandlare). Till detta projekt arbetar vi även med inventeringsrelaterade uppgifter som att se över och inventera verksamheter inom dessa branscher.

Kommunens inventering i länet?

Av länets 49 kommuner är det några som inventerat sina pågående verksamheter, men i dagsläget arbetar de flesta inte med inventering.

EBH-stödet – reflektioner

Arbetet med att upprätthålla god kvalitet i EBH-stödet är en stor arbetsuppgift som kommer att finnas framöver. Den största svårigheten är att det krävs personella resurser för detta och det gäller både nu och i framtiden. Svårigheter som vi ser med att upprätthålla kvalitet kan exemplifieras genom de frågor som vi ställer oss ”Hur ska vi på ett bra sätt upprätthålla vår fastighetsrelaterade information?”, ”Vad

händer med alla objekt som vi inte kommer att arbeta vidare med efter 2015?”, ”När anser vi att kvalitén är god?” och ”Vad händer efter 2015 om resurserna försvinner?”.

En annan arbetsuppgift som tar mycket tid för oss är att hantera alla de förfrågningar som kommer in om utlämnande av information från EBH-stödet till konsulter, banker med mera.

Skåne län

Vi inventerar för närvarande objekt inom branschklass 3, skyttebanor, skrotar, gummiproduktion och grafisk industri. Vi räknar med att bli klara med detta innan årets slut och planerar då att göra ett omtag inom branschen plantskolor där vi prioriterat bort många objekt. I övrigt får vi se vad vi hinner med.

Kommunens inventering i länet?

2010-2011 genomfördes ett Miljösamverkan Skåne-projekt med länets kommuner, i syfte att få kommunerna att driva på sina pågående verksamheter att Mifo fas 1-inventera. Avstämning och uppföljning genom intervjuer med alla kommuner genomfördes 2014, då visade det sig att 16 av 33 kommuner har inventerat. Totalt rör det sig om 139 inventerade objekt (plus 527 stycken i Malmö som inventerades i ett eget NV-finansierat projekt några år innan Miljösamverkansprojektet). Ett fåtal kommuner kommer inte att arbeta med inventering, men de flesta som ännu inte har gjort det har med det i planen för de kommande åren. Samtliga har använt sig av eller kommer att använda sig av materialet som togs fram 2010-2011 (mallar för förelägganden, underrättelser, tips för metodiken och riskklassning m.m.).

Under intervjuerna tog vi också reda på vad för tillsynsvägledning kommunerna önskar för att antingen gå vidare med ansvarsutredningar och undersökningar på de inventerade objekten, eller för att på nytt komma igång med Mifo-inventeringar. De som ännu inte kommit igång ville helst ha en kursdag i Mifo-metodiken, så det höll Länsstyrelsen Skåne i maj 2015. Vi uppdaterade materialet och mallarna och hade med exempel och övningar.

De kommuner som kommit en bit med inventeringen och nu står inför ansvarsutredningar önskade fler diskussionsträffar/workshops om ansvar (vi har hållit två sådana tidigare). Hösten 2015 kommer vi att hålla en eller två för att möta det behovet. Med dessa riktade tillsynsinsatser hoppas vi att ännu fler inventeringar och ansvarsutredningar och så småningom undersökningar kommer till stånd i Skåne. Vi har också bättre koll på hur långt de olika kommunerna kommit och vad de önskar framöver, så att vi kan skraddarsy tillsynsvägledningen till olika grupper av

kommuner som är i samma fas.

EBH-stödet – reflektioner

Kvalitetssäkring är en mycket viktig del för att databasen ska vara användbar. Vi märker redan att databasen inte hänger med vad gäller fastighetsavstyckningar, undersökningar och åtgärder. Det största problemet idag är att vi inte får in uppgifter om när och vilka undersökningar som är utförda eftersom vi bara får in anmälningarna innan åtgärden utförs. Kvalitetssäringen av EBH-stödet hade troligen fungerat bättre om en mindre mängd information behövde fyllas i för att ändra status. Då hade det räckt med att uppdatera databasen med kommunernas nyckeltalsredovisning. Det hade sparat tid för alla inblandade parter.

Karin Olsson (Västra Götalands län). Fanny Söderkvist, Niccola Eklund och Gustaf Appelberg (samtliga Skåne län).

EBH-stödet

– nytt utseende till hösten!

Det pågår ett stort utvecklingsarbete för EBH-stödet i år, där systemet kodas om från grunden. Detta ger helt nya möjligheter att anpassa EBH-stödets användargränssnitt och funktionalitet och kommer att underlätta framtida vidareutveckling av systemet. Tanken är att EBH-stödet ska bli mer användarvänligt, samtidigt som sökningar och rapportuttag ska utökas.

Utvecklingen är uppdelad i två delar. I den första delen tas nytt användargränssnitt fram. I den andra ingår omkodning och utveckling av databaslagret (SQL), vilket kommer att ge bättre möjligheter för sökningar och rapportuttag. Frågor? ebh-support@lansstyrelsen.se

Karin Olsson och Paula Nilsson, Samordnare för EBH-stödets användarråd

Tillsyn & juridik

Plantskoleprojektet

Länsstyrelserna i Mälardalen tillsammans med Länsstyrelsen i Gotlands län och SGI driver under 2015-2016 ett tillsynsprojekt med fokus på förorenade och potentiellt förorenade handelsträdgårdar. Syftet med projektet är att ta fram ett vägledningsmaterial som kan användas av handläggare på kommunerna för att underlätta i handläggningen av förorenade handelsträdgårdar. Handelsträdgårdar är en relativt ny bransch inom EBH-arbetet och det finns många frågor hos tillsynsmyndigheter och fastighetsägare. Projektet finansieras av Naturvårdsverket.

Vi planerar att bland annat ta fram förslag på provtagningsstrategier, beskrivning av risker och förslag till rekommendationer och råd som kan ges till exempelvis fastighetsägare. Vi planerar också att ta fram kvalitetsbedömda underlagsdata för tre bekämpningsmedel som kan användas av Naturvårdsverket, tillsynsmyndigheter och konsulter för beräkning av platsspecifika riktvärden. Projektet kommer att sammanställas i en rapport inom serien SGI Publikation.

Vi har precis startat upp projektet och samlar just nu in miljötekniska markundersökningar utförda vid handelsträdgårdar över hela landet. Informationen i undersökningarna kommer vi att bearbeta statistiskt för att se om man kan dra några slutsatser av den. Slutsatser som vi hoppas på att kunna dra är till exempel om föroreningssituationen ser olika ut på olika egenskapsområden (till exempel växthusområden jämfört med frilandsområden), på vilket djup i marken kan man förvänta att föroreningen finns, och att kunna ta fram en generell konceptuell modell, m.m.

Om ni har frågor om projektet kan ni gärna kontakta projektledaren Annika Seidel som arbetar på Länsstyrelsen i Uppsala län, tel: 010-22 33 342, annika.seidel@lansstyrelsen.se.

Annika Seidel

Tillsynsvägledning med sikte på kemtvättar

Länsstyrelsen i Västra Götaland har under två år drivit ett tillsynsvägledningsprojekt med fokus på kemtvättar och föroreningar med klorerade alifater. Syftet var att genom långtgående tillsynsvägledning hjälpa och stötta kommunerna i deras arbete med att driva ärenden i branschen kemtvättar. Projektets målgrupp har varit handläggare som arbetar med förorenade områden i länets kommuner. Projektet har finansierats med hjälp av bidrag från Naturvårdsverket.

I Västra Götalands län finns ca 300 kemtvättar. Många kemtvättar har orsakat föroreningar i form av klorerade lösningsmedel vilka kan vara skadliga för både människors hälsa och miljön. Det vanligaste sättet människor kommer i kontakt med föroreningen är via ångor som tränger in från föroreningar som ligger under eller i anslutning till en byggnad.

Fotokälla: Riskvärdering vid Järnsågen 3 m fl. (Trollhättans Stad, 2012-03-15)

Kommunerna är med få undantag tillsynsmyndighet för kemtvättar. Det är inte så lätt för åtminstone de mindre kommunerna att kunna prioritera arbetet med nedlagda förorenade områden när det hela tiden dyker upp brådskande ärenden, exploateringar och annat. Om det dessutom handlar om klorerade lösningsmedel med komplicerade spridningsmönster och höga krav på provtagningskunskap är det lätt att dessa objekt blir liggande. Samtidigt är det ofta bostäder i samma hus som det funnits en kemtvätt vilket gör att det är viktigt att denna typ av ärenden prioriteras.

Hur når man då ut till 49 kommuner och hur kan länsstyrelsen i sin tillsynsvägledande roll hjälpa till så arbetet går framåt? Vi har sett att det är viktigt med en bra grund att stå på och har därför inledningsvis satsat på att höja kunskapsnivån hos de handläggare i kommunerna som arbetar med förorenade områden. Ett antal utbildningstillfällen har anordnats för att ge kunskaper om föroreningarnas egenskaper, hur undersökningar kan läggas upp, ansvarsutredningar, riskkommunikation med mera. Vi har också tagit fram exempel på hur man kan utforma förelägganden och hjälpt till att ta fram underlag till ansvarsutredningar. Allt detta för att underlätta att initiera och driva ärendena vidare.

En stor fördel har varit att ha det underlag som framkom vid den studie länsstyrelsen genomförde 2012 där 43 nedlagda kemtvättar undersöktes översiktligt samt klassades enligt MIFO fas 2. Vi visste att 15 av dessa kemtvättar var prioriterade att arbeta vidare

med eftersom de redan påvisat förhöjda halter av klorerade alifater och kunde därmed direkt kontakta berörda kommuner för att diskutera hur man kunde arbeta vidare med dessa.

Vi uppmuntrade kommunerna att höra av sig med frågeställningar om klorerade alifater i allmänhet och kunde under projekttiden ge långtgående tillsynsvägledning vid 20 prioriterade objekt samt i ett 20-tal enskilda frågeställningar. Detta har bland annat resulterat i att bidragsfinansierade undersökningar kommer att genomföras vid 5 objekt under 2015.

För att sprida informationen om projektet och det material som successivt togs fram användes Länsstyrelsen i Västra Götalands läns webbaserade tillsynsvägledningsportal (TVL-portalen). Där lade vi bland annat ut exempel på förelägganden, frågor och svar angående kemtvättar, sammanställning av källor och checklista vid ansvarsutredningar.

Arbets sättet liknar det vi gjort vid ett tidigare tillsynsvägledningsprojekt för sågverk som doppat med klorfenoler. Skillnaden för kemtvätsprojektet var att vi hade en grund i MIFO-fas 2 undersökningarna vilket gjorde det tydligare vilka objekt vi direkt kunde börja arbeta med.

Vi tycker den här typen av tillsynsvägledningsprojekt är värdefulla för att höja kunskapsnivån i kommunerna och ge dem bättre förutsättningar att initiera och fortsätta driva frågorna vid objekten. Vi har i de enskilda fallen även kunnat ge mer långtgående vägledning för objekt som kommunerna annars inte hade hunnit arbeta med.

Även om en del kommuner inte haft möjlighet att prioritera arbetet under projekttiden så är de bättre rustade framöver när de kan prioritera frågorna eller i akutärenden som exempelvis vid försäljning eller markarbeten.

Arbetet med kemtvättar kommer att fortsätta under de närmsta åren. De objekt där ansvarig finns kommer att drivas vidare inom ramen för den ordinarie tillsynsvägledningen och för övriga objekt där ansvarig saknas kan det bli aktuellt att söka bidrag. Under hösten 2014 genomfördes en MIFO fas 1 inventering av 105 kemtvättar. Från inventeringen framkom ytterligare 11 objekt som är högt prioriterade inom tillsynsarbetet.

Som en fortsättning på arbetet med klorerade lösningsmedel driver länsstyrelsen under 2015 ett liknande tillsynsvägledningsprojekt med inriktning på verkstadsindustri med tri-användning och galvanisk ytbehandling. Detta projekt kommer förhoppningsvis även att pågå under 2016.

Slutrapporten med slutredovisning finns på den interna samarbetsytan på EBH-portalen. Allt material som tagits fram som stöd inom projektet ligger som bilagor till denna rapport. Här finns också ett omfattande och användbart material från samtliga utbildningar.

Anna-Karin Davidsson

Mälarlänsträffen 2015

Den 19 och 20 maj i år träffades omkring 30 FO-handläggare från mälarlänerna och Gotland i Enköping för den årliga mälarlänsträffen. Träffen fokuserade på erfarenhetsutbyte och diskussioner. Bland annat diskuterades Naturvårdsverkets utgångspunkter för efterbehandling tillsammans med tillsynssamordnaren Klas Köhler. Liknande diskussioner hölls på sydälänsträffen och kommer att genomföras som lync-seminarium med norrlandslännen inför den nationella träffen i höst.

Material från träffen finns tillgängligt under "Info från EBH-träffar" på den interna samarbetsytan på EBH-portalerna

Elle belle bi... eller finns det ett bättre sätt?

För drygt ett år sedan stod Länsstyrelsen i Skåne inför ett lite ovanligt dilemma. Den verksamhetsutövare som Länsstyrelsen hade funnit i sin ansvarsutredning bestämde sig för att göra en industrihistorisk utredning vilken kom att avslöja ytterligare två verksamhetsutövare inom samma område.

För att finna en lösning för det fortsatta arbetet kallades de tre verksamhetsutövare till ett möte där fyra alternativ presenterades tillsammans med respektive alternativs för- och nackdelar.

Det första alternativet, att solidariskt förelägga alla verksamhetsutövare, skulle innebära problem med verkställighet tillsammans med en oklar fördelning av ansvaret för genomförande om verksamhetsutövare inte kom överens. Det kunde även leda till en tidsfördröjning på grund av överklaganden och kostnader i samband med detta för de inblandade.

Det andra alternativet, separata förelägganden till alla tre verksamhetsutövare, kunde leda till överlappande undersökningar med efterföljande problem med tolkning av resultatet. Även här fanns det risk för tidsfördröjning samt administrativt krångel för Länsstyrelsen med såväl avgränsningsproblem med föreläggandena samt tre parallella ärenden. Länsstyrelsen påpekade

dock att man inte såg de två första alternativen som verkliga alternativ.

Det tredje alternativet, att välja en av verksamhetsutövarna, vore enklast att hantera för Länsstyrelsen med kommunikering med endast en aktör. Däremot skulle det vara mer osäkert för verksamhetsutövarna med risk för höga kostnader med anledning av regresstalan mot de övriga, eventuella fördröjningar med överklaganden samt att det inte heller skulle ge någon möjlighet för de två övriga verksamhetsutövarna att påverka undersökningarna. Länsstyrelsens problem med detta angreppssätt var vem av verksamhetsutövarna man i så fall skulle välja. Elle belle bi eller någon annan grund?

Det fjärde alternativet som presenterades var att de tre verksamhetsutövarna skulle komma överens om att samarbeta sinsemellan och utföra de undersökningar som Länsstyrelsen ville ha utförda. De fördelar Länsstyrelsen såg med samarbete var att det ledde till ett mer komplett resultat redan från början, mer tidseffektivitet på grund av uteblivna överklaganden och mer kostnadseffektivitet på grund av synergieffekter vid undersökningarna. Nackdelen med alter-

nativet var möjligen att ett avtal mellan verksamhetsutövarna inte skulle kunna täcka alla eventualiteter och att det skulle ta tid att ta fram det.

Efter mötet fick bolagen två veckor på sig att meddela Länsstyrelsen om de ville välja föreläggande- eller avtalsvägen. Därefter skulle undersökningarna och rapporten vara klara inom 6 månader.

Bolagen valde att komma överens sinsemellan om fördelning av kostnader utan Länsstyrelsens inblandning. En framgångsfaktor för att få till stånd ett samarbete mellan bolagen var troligen att Länsstyrelsen hade funderat igenom alternativen samt deras för- och nackdelar innan man höll mötet med bolagen. Det gjorde att man kunde vara tydlig med att

– detta är era alternativ och om ni inte samarbetade så kommer en av er att föreläggas att inom de närmaste veckorna utföra undersökningar och därefter eventuella åtgärder.

Idag pågår undersökningarna av området.

Paulina Rautio

Utredningar & åtgärder

Multosnurran

– på ytan såg allt bra ut

Året är 1948. Aktiviteten är febril inne på fabriksområdet ca 2 km väster om Örkelljunga samhälle i norra Skåne. Uppemot 400 personer arbetar med att tillverka den berömda multiplikationsmaskinen Multosnurran som karaktäriseras av sin klassiska gröna, frostade lackering. Under de kommande åren kommer över 68 000 enheter att produceras. Framgången är stor men under ytan finns en oro bland medarbetare kring hanteringen av de mycket farliga restprodukterna. Idag, ca 65 år senare, kopplas den enorma ytbehandlingsverksamheten ihop med en miljöskandal av stora mått.

Cyanid användes för att ytbehandla metalldelarna.

– Det var mycket, mycket farligt. Det räckte att få i sig det som fick plats på en nagel för att ta död på en människa säger f.d. fackbasen Bertram Eriksson, som arbetat under en lång tid på fabriken och bidragit med detaljerade uppgifter kring kemikaliehanteringen. Den natriumcyanidhaltiga restprodukt som bildades i processerna, stora klumpar, bars ut på innergården där de placerades i en stor tvättgryta för att avgiftas. Vatten och troligen järnsulfat för att

Fabriksområdet Foto: Lst Skåne

neutralisera cyaniden tillsattes och sedan lät man allt koka ihop till en soppa.

Bertram Eriksson vittnar om att ”det inte fungerade så bra”. Resterna placerades i tomma f.d. cyanidtunnor som punktsvetsades. Flera personer som arbetat på fabriken berättar oberoende av varandra hur tunnorna systematiskt kördes ut till en mosse en halv kilometer från fabriken. Mossen, som består av ett antal torvtäkter, har under många, många år legat ostörd. Torvtäkterna är idag igenvuxna och vattenmättade.

En surrealistisk syn möter den som idag gräver en bit ner i torvtäktsytorna. Ett blåfärgat slam av cyanidrester tränger upp. Av de en gång svetsade tunnorna finns inte mycket kvar.

Uppgrävd tunna Foto: Golder

Geofysiska mätningar och grävningar i området bekräftar tidigare deponering och uppskattningsvis förmodas att ett 70-tal tunnor finns dumpade i minst en handfull f.d. torvtäkter Rykten om dumpning som har figurerat i åtskilliga decennier bland Örskelljunga-bor har blivit sanning och verkligheten har kommit i kapp Multo ett halvt sekel senare.

Ett stort antal prover finns idag tagna i både jord, sediment, yt- och grundvatten. Prover har även tagits i brunnar inom en radie på 500 meter från fabriken och mossen. Trädkärnor har analyserats med avseende på trikloretylen som enligt uppgifter även hållts ut i mossen. Totalhalter av cyanid har påvisats i samtliga medier vilket indikerar en utbredd förorening. Ingen fri/lättillgänglig cyanid, vilka är de mest toxiska formerna, i halt över laboratoriets rapporteringsgräns har påvisats i yt- eller grundvatten. Klorerade lösningsmedel förekommer i trädprover och i grundvatten, men i låga halter. Brunnarna visar inga tecken på att vara förorenade av föroreningar från mossen eller fabriken.

Cyanidslam i mossen Foto: Golder

Under 2015 har en riskbedömning färdigställts där det slås fast att kvarvarande tunnor i marken bör lokaliseras och åtgärdas, i syfte att undvika risk för negativa, akuta effekter hos djur och människor på grund av föroreningsexponering och fysiska skador orsakade av sönderrostade tunnor. Avspärningar i form av röd-vita plastband har bytts ut mot högt "viltstängsel" som omger torvtäkterna i det ca 15-20 hektar stora området.

Multo tillhör med stor sannolikhet kategorin "delat finansierat objekt". Bolaget hade verksamhet till och med 1973 men köptes dessförinnan upp av nuvarande Electrolux AB. En bedömning av ansvar och skälighet väntar.

Hur man befriar eller oskadliggör en vattenmättad mosse flera hundra meter in i en skog från cyanidslam kommer att bli en utmaning. Men en sak är säker, vi lämnar efter oss en bättre miljö för denna och kommande generationer.

David Lalloo

Internationell utblick

Efterbehandling av havsbotten förorenad med miljöfarliga ämnen i Norge

Norska fjordar – mer än en nationalromantisk dröm

Det norska kustlandskapet med sina mäktiga fjordar är viktigt för fiske, fiskodling, och turism. Det är också viktigt för rekreation och fritidsaktiviteter. En ren havsbotten, fri från föroreningar, är en förutsättning för ett rikt marint växt- och djurliv. I många norska hamn- och fjordområden har emellertid utsläpp från bland annat industriell aktivitet och avrinning från större städer och kommunalt avloppsvatten lett till att havsbotten är kraftigt förorenad av miljögifter. Den här föroreningen bidrar till både hälso-, miljö- och samhällsproblem.

Fedafjorden i Listerområdet i Vest-Agder är en av 17 prioriterade fjord- och kustområden. Foto: Chell Hill

I Norge befinner sig mycket av den industriella aktiviteten innerst i fjorden, samtidigt som de flesta fjordar är djupa tröskelfjordar med en långsam vattenutskiftning nära havsbotten. Som ett resultat av detta har en stor del av föroreningarna ackumulerats

i sediment innerst i fjorden. Därför finner man idag föroreningar från decennier tillbaka här, även om utsläppsreducerande åtgärder har vidtagits. Hamnaktiviteten, med proppellaktivitet från båtar, bidrar också till att föroreningarna i sedimenten sprids till andra områden och tas upp i den marina näringskedjan.

Nationella målsättningar och status idag

I början av 2000-talet startade miljömyndigheterna i Norge ett nationellt arbete med kartläggning och efterbehandling av förorenad havsbotten. Arbetet är förankrat politiskt genom Stortingsmelding nr. 12 (2001-2002) Rent og rikt hav och Stortingsmelding nr. 14 (2006-2007) Sammen for et giftfritt miljø, som också beskriver regeringens strategi och handlingsplan för efterbehandlingen. Målet är att sediment förorenade med hälso- eller miljöfarliga kemikalier inte ska medföra en risk för allvarliga negativa effekter på växter, djur eller människor. Efterbehandling av havsbotten är på många ställen också en viktig åtgärd för att nå målet i EUs ramdirektiv för vatten. Det övergripande målet för vattenförvaltningen är god ekologisk- och kemisk status i alla inlands- och kustvatten till år 2021.

17 områden är prioriterade (Källa: Klima- og forurensningsdirektoratet, 2012)

17 fjord- och kustområden är prioriterade för efterbehandling av förorenade sediment. Detta är områden med komplicerade föroreningsbilder, där utsläpp har skett från flera olika källor över lång tid, och en helhetlig efterbehandling är nödvändig för att uppnå

ett gott resultat. I många av områdena pågår det nu kartläggning av havsbotten för att avklara föroreningssituationen, det jobbas med beslutsunderlag för att genomföra saneringen, och med åtgärder för att stoppa källor till avrinning av föroreningar från land. Några områden har emellertid kommit längre, och detaljerade planer för sanering har utarbetats, sanering pågår eller har genomförts. Hittills är tre av områdena (Oslo, Tromsø och Harstad) färdigt efterbehandlade, och i 2015-2016 pågår det sanering av havsbotten i Trondheim.

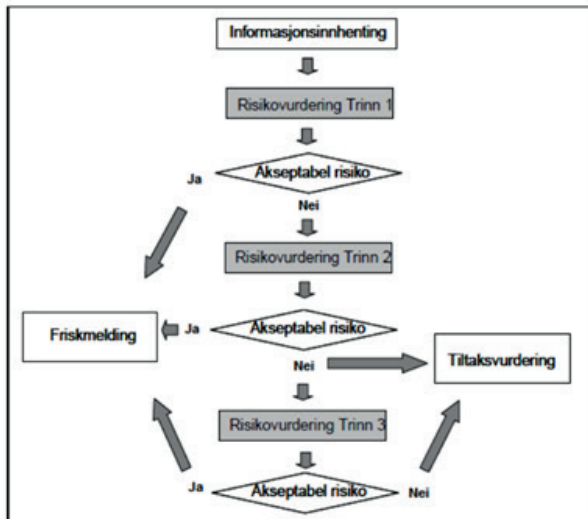
Sanering av sediment är kostsamt. I Norge gäller i huvudsak principen om att det är den som har förorenat, som är ansvarig för saneringen och att betala för det. Men ofta kan det vara svårt att avgöra vem som är ansvarig för föroreningen, och därför måste staten ofta bidra med finansiering till delar av kostnaden.

Från kartläggning till sanering

Det är viktigt att det aktuella området är tillräckligt kartlagt innan det beslutas vilka åtgärder som är nödvändiga. Vägledarna [Håndtering av sedimenter \(TA-2960/2012\)](#), [Risikovurdering av forurenset sediment \(TA-2802/2011\)](#) och [Klassifisering av metaller og organiske miljøgifter i vann og sedimenter \(TA-2229/2007\)](#) är viktiga hjälpmedel i arbetet.

För att få ett gott beslutsunderlag för val av åtgärder genomförs en riskbedömning av föroreningen i sedimentet. Riskbedömningen genomförs stegvis. Komplexiteten i bedömningen ökar för varje steg, samtidigt som det är mer fokus på lokala förhållanden och mindre konservativa bedömningar. Steg ett avgör om man kan avkräva att miljögifter i sediment utgör en risk för negativa ekologiska effekter, genom att bedöma koncentrationerna av miljögifter upp mot gränsvärden i sediment och toxicitetstester. Om man inte kan avkräva att föroreningen utgör en risk i steg ett måste man gå vidare i riskbedömningen till steg två.

Steg två omfattar i tillägg till miljö också risk för människors hälsa. I det här steget används konservativa faktorer på alla parametrar. I steg tre är de konservativa faktorerna utbytt mot lokala mätningar och en platsspecifik bedömning genomförs. Om riskbedömningen efter genomfört steg två eller tre visar att föroreningen kan förorsaka skada på människors hälsa eller miljön ska det utarbetas en plan för sanering av sedimentet. Planen ska bland annat innehålla en beskrivning av miljömål för saneringen, vilka åtgärder som ska genomföras, metoder som kommer att användas, handtering av sedimentet och plan för kontroll och övervakning.

Stegvis riskbedømming.

I arbeidet med EUs ramdirektiv for vatten öppnar EU-kommissionen för lokala anpassningar och stegvis tillnärmning vid riskbedömning i sediment, vilket också betyder att Norge kan fortsätta använda riskbedömningssystemet i tråd med EUs ramdirektiv för vatten.

Stegvis riskbedømming

För att bedöma miljöstatusen i vatten och sediment i ett fjord- eller kustområde används klassificeringssystemet i vägledaren TA-2229/2007. Systemet är indelat i fem klasser, där klass 3-5 representerar en ökande grad av toxiska effekter på vatten- och sedimentlevande organismer. Klassgränserna i systemet är baserat på ekotoxikologiska laborietester och följer samma principer som för riskbedömning av kemikalier i EU.

Läs mer om sanering i norska kust- och fjordområden här:

<http://www.miljodirektoratet.no>

<http://www.miljostatus.no>

Jeanette Bente Beckius och Vanja Alling

Miljødirektoratet, Norge

Sydälänsträffen 2015

Årets Sydälänsträff hölls 2-3 juni i Malmö. Ungefär 50 deltagare var på plats och dagarna innehöll föredrag, diskussioner och ett besök i Limhamns kalkbrott. Landshövdingen i Skåne inledde med en inspirerande resumé över Skånes historia, näringsliv samt beskrivning av länets natur- och kulturkaraktär.

Skåne län, som anordnat träffen, hade mycket Sydälänsträff på programmet. Dels föredrag, exempelområden och diskussioner med fokus på vatten men också utbyte av erfarenheter från undersökningar och åtgärdsprojekt. Det ingick också ett föredrag om PFAS-föreningar utifrån önskemål om information om detta då denna föroreningsproblematik uppmärksammats på senare tid.

Material från träffen finns inom kort tillgängligt under "Info från EBH-träffar" på den intern samarbetsytan på EBH-portalen.